

Marcin Gadocha

 <https://orcid.org/0000-0002-9070-6378>

 e-mail: marcin.gadocha@uken.krakow.pl

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

 <https://ror.org/030mz2444>

Padwa jako ośrodek edukacji studentów z ziem Korony i Litwy

Recenzja książki: D. Quirini-Popławska,
„Spis studentów pochodzących z terenów
dawnej Korony i Litwy w Uniwersytecie
Padewskim w XVI wieku”, Kraków 2024, ss. 193

W 2024 roku ukazał się *Spis studentów pochodzących z terenów Korony i Litwy w Uniwersytecie Padewskim w XVI wieku*. Autorką pracy jest znakomita krakowska historyk Danuta Quirini-Popławska zajmująca się w swoich badaniach m.in. dziejami studiów w Uniwersytecie Padewskim¹.

- 1 Do najważniejszych prac Autorki związanych z tematyką recenzowanej książki należy zaliczyć: *Z Prus do Italii. Profesor Uniwersytetu Padewskiego Melchiorre Guilandini i jego podróże*, w: *Portolana. Studia Mediterranea*, red. D. Quirini-Popławska, vol. 4: *Mare inclitum. Oddziaływanie cywilizacji śródziemnomorskiej*, Kraków 2009, s. 139–159; *Polscy doktorzy medycyny padewskiej wszechnicy z drugiej połowy XVI wieku*,

Od wielu lat w Polsce rozwijają się studia nad staropolskimi podróżami edukacyjnymi, a badacze zajmujący się m.in. historią edukacji, życia codziennego czy kultury i podkreślali ich duże znaczenie². Początkowo

w: *Pamięć wieków kształtuje potomność. Księga jubileuszowa dedykowana ks. prof. Ludwikowi Grzebieniowi SJ z okazji 70. urodzin*, red. A. P. Bieś, B. Topij-Stempińska, Kraków 2010, s. 107–138; *Studia Polaków na Uniwersytecie Padewskim w XV i XVI wieku: stan badań oraz wstępne hipotezy*, „Prace Komisji Środkowoeuropejskiej Polskiej Akademii Umiejętności” 21 (2013), s. 19–30; *Podróże polskich duchownych do Padwy w XV i XVI wieku: wstępne rozpoznanie*, w: *Itinera clericorum: kulturotwórcze i religijne aspekty podróży duchownych*, red. D. Quirini-Popławska, Ł. Burkiewicz, Kraków 2014, s. 225–253; *Dzieła padewskich profesorów medycyny (Gabriele Falloppia, Melchiorre Guilandini, Girolamo Mercuriale) w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej i ich proveniencja*, w: *Exemplis discimus – księga jubileuszowa osiemdziesięciolecia Profesora Edwarda Potkowskiego*, red. P. Tańkowski, Lublin 2015, s. 64–106 (wraz z K. Frankowiczem); *Środowisko naukowe Uniwersytetu Padewskiego w okresie studiów Klemensa Janieckiego*, „Symbolae Philologorum Posnaniensium Graecae et Latinae” 27 (2017) nr 2, s. 55–73; *Nieznana „Matriculazione Università Legista Polona” Uniwersytetu Padewskiego z lat 1591–1598*, „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne” 25 (2017), s. 13–26, <https://doi.org/10.4467/2543733XSSB.17.002.7248>; *Dzieła XVI-wiecznych padewskich profesorów prawa, filozofii i filologów w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej oraz ich proveniencja*, „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne” 27 (2018) (wraz z K. Frankowiczem), s. 9–36; *Padewczycy w Poznaniu w dobie Renesansu*, w: *Totius mundi philohistor: studia Georgio Strzelczyk octuagenario oblata*, Poznań 2021, s. 605–617.

- 2 Zob. m.in.: J. Frejlichówna, *Ideał wychowawczy szlachty polskiej w XVI i początku XVII wieku*, Warszawa 1938; W. Czapliński, J. Długosz, *Podróż młodego magnata do szkół*, Warszawa 1969; A. Mączak, *Życie codzienne w podróżach po Europie w XVI i XVII wieku*, Warszawa 1980; A. Przyboś, *Podróż królewicza Władysława Wazy do krajów Europy Zachodniej w latach 1624–1625 w świetle ówczesnych relacji*, Kraków 1977; K. Targosz, *Jana Sobieskiego nauki i peregrynacje*, Warszawa 1985; D. Żołądz, *Ideały edukacyjne doby staropolskiej. Stanowe modele i potrzeby edukacyjne szesnastego i siedemnastego wieku*, Warszawa 1990; D. Żołądz, *Podróże edukacyjne Polaków w XVI i XVII wieku*, w: J. Hellwig, W. Jamrożek, D. Żołądz, *Z prac poznańskich historyków wychowania*, Poznań 1994, s. 29–63; M. Chachaj, *Zagraniczna edukacja Radziwiłłów od początku XVI do połowy XVII wieku*, Lublin 1995; D. Żołądz-Strzelczyk, *Peregrinatio academica: studia młodzieży polskiej z Korony i Litwy na akademiach i uniwersytetach niemieckich w XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, Poznań 1996; Z. Pietrzyk, *W kręgu Strasburga: z peregrynacji młodzieży z Rzeczypospolitej polsko-litewskiej w latach 1538–1621*, Kraków 1997; M. Chachaj, *Podróże edukacyjne młodzieży*

zagraniczne peregrynacje zazwyczaj były związane z celami kupieckimi bądź religijnymi. W późnym średniowieczu częściej pojawił się także aspekt edukacyjny i naukowy. Właśnie wówczas wyjazd dzieci polskich możnych oraz mieszczan „po naukę” do zagranicznych uczelni wpisywał się w kanon edukacji. W XVI stuleciu wyprawy te stają się coraz bardziej popularne i mają przede wszystkim charakter „peregrinatio academica”, co oznaczało studia w zagranicznych uniwersytetach, które miały wykształcić peregrynanta w duchu humanizmu. Rodzic wybierał synowi konkretny uniwersytet bądź wybranego profesora o uznanej sławie i pozycji. Sama podróż, jak w wypadku późniejszej, już innego rodzaju wyprawy „grand tour”, nie była tak istotna. Podstawą była chęć zdobycia wiedzy. Młodzieńcy, udający się zagranicę, nie zawsze osiadali w jednym miejscu – bywało tak, że po jakimś czasie przenosili się na inny uniwersytet. Poznanie „cudzych krajów” stopniowo stawało się nie tylko uzupełnieniem edukacji, lecz czynnikiem istotnym dla dalszej kariery oraz działalności w sferze publicznej (cywilnej bądź wojskowej), religijnej czy naukowej, świadczącym zarazem o prestiżu rodziny młodzieńca³. Uniwersytet w Padwie był właśnie takim miejscem, gdzie ówcześni polscy peregrynanci mogli podjąć się szeroko pojętej edukacji.

Recenzowana książka wpisuje się w powyższy kanon. Składa się ona z rozbudowanego wstępu i spisu studentów liczącego 484 osoby.

Na początku Autorka ze znanstwem przybliży dzieje uniwersytetu w Padwie, zwracając uwagę na strukturę studentów, którzy dzielili się na dwie grupy: tych pochodzących z narodów romańskich i drugą, do której wchodził reszta. Zwrócono uwagę na system zarządzania, w którym wybierano dwóch rektorów, wywodzących się z grona studentów dwóch działających uniwersytetów: prawników (skupiający 23 nacje) i artystów

z Prus Królewskich do Bolonii, Sieny i Perugii w XVI i XVII wieku, w: *Prusy Książęce i Prusy Królewskie w XVI–XVIII wieku*, red. J. Wijaczka, Kielce 1997, s. 195–210; J. Pietrzak, *Akademickie niestatki, czyli o niechlubnym żywocie polskich studentów w podróżach edukacyjnych po Europie Zachodniej od XVI do XVII wieku*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2014 nr 32, s. 7–27; M. Lenart, *Dzieje i znaczenie tzw. metryki nacji polskiej w Padwie: 1592–1745*, „Echa Przeszłości” 20 (2019) nr 1, s. 143–164; D. Żołądz-Strzelczyk, *O przedsięwzięciu peregrynacyjnej. Edukacyjne wojaże szlachty z Rzeczypospolitej w świetle instrukcji podróży*, Warszawa 2020; M. Leśniewska, *Wpływ podróży edukacyjnych na rozwój karier na przykładzie wybranych Ślązaków studiujących w Padwie z XVI–XVII wieku*, „Facta Simonidis” 16 (2023) nr 1, s. 81–100.

3 D. Żołądz-Strzelczyk, *Peregrinatio academica*, s. 15–24.

(składający się z 7 nacji). W Uniwersytecie Padewskim kadre profesorską wybierały władze weneckie, którym zależało, żeby byli to najlepsi uczeni, którym zapewniano godziwe wynagrodzenie i warunki pracy. Ważnym aspektem było ograniczenie możliwości nominacji dla rodzin padewskich, tak, aby można było ściągnąć najlepszych ówczesnych naukowców (s. 6). Władze kontrolowały również prace profesorów na niwie naukowej i dydaktycznej, by utrzymać wysoki poziom edukacji.

Autorka słusznie podkreśla, że Padwa była ówczesnie ważnym miastem na szlaku biegnącym z północy do Rzymu i w odróżnieniu od innych ośrodków uniwersyteckich, cieszyła się opinią uczelni tolerancyjnej, do której przybywali m.in. i polscy protestanci. Następnie przedstawia dzieje badań nad studentami z ziem polskich, którzy w XVI wieku pobierali nauki w Padwie, zwracając uwagę, że były to tylko prace prowadzone „sporadycznie i wyrывkowo” (s. 7).

Część badaczy zajmowała się m.in. losami pojedynczych studentów Uniwersytetu Padewskiego albo dziejami grup zawodowych, np. lekarzy czy prawników. Pionierskie badania w tym zakresie rozpoczął przede wszystkim Stanisław Windakiewicz⁴. Później prace podjął Henryk Barycz, który nie tylko wydał *Metrykę Nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim (1592–1745)*⁵, ale także opublikował wnikliwe prace przybliżające polskich studentów pobierających nauki we włoskich uczelniach⁶.

4 S. Windakiewicz, *Nacja Polska w Padwie (1592–1743)*, „Przegląd Polski” 85 (1887) kwartał 1, s. 460–493; S. Windakiewicz, *Księgi Nacji Polskiej w Padwie*, „Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce” 6 (1890), s. 10–83; S. Windakiewicz, *Padwa. Studium z dziejów cywilizacji polskiej*, Kraków 1891.

5 *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, t. 1: *Metryka nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim 1592–1745*, opr. H. Barycz, Wrocław 1971 (w 2018 roku ukazała się edycja fototypiczna tego źródła: *Album Polonicum: 1592–1745. Metryka nacji polskiej w Padwie: edycja fototypiczna*, t. 1, cz. 1–2, red. R. Gajowiak, M. Iżykowska, współopr. M. Gutowska, P. Jamski, Warszawa 2018); O. Kucharczyk, *Herby przedstawicieli nacji polskiej na Uniwersytecie Padewskim. Katalog znaków heraldycznych*, red. wstęp M. Lenart, esej F. Benucci, Warszawa 2023.

6 H. Barycz, *Polacy na studiach naukowych w Rzymie w epoce odrodzenia*, Kraków 1938 (Archiwum Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Polsce, 4); H. Barycz, *Podróże polskie do Neapolu w wiekach XV–XVIII*, „Przegląd Współczesny” R. 17, t. 67 (1938); H. Barycz, *Spojrzenie na przeszłość polsko-włoską*, Wrocław 1965; H. Barycz, *Z dziejów polskich wędrówek naukowych za granicę*, Wrocław 1969.

Utrudnieniem, jak podkreśla Autorka, badań nad studentami Uniwersytetu Padewskiego jest brak *Album studiosorum*. Żacy dokonywali zapisów oraz opłat u profesorów, pracowników administracji czy nawet rektorów. Danuta Quirini-Popławska podkreśla, że do *Metryki Polskiej* nie zostali wpisani wszyscy studenci, którzy pochodzili z ziem Rzeczypospolitej, bowiem mieszkańców np. Gdańska, Torunia czy Poznania można znaleźć w „metryce nacji germańskiej” (s. 10). Wskazuje natomiast, że w samej *Metryce Polskiej* z lat 1592–1600 zostało wpisanych jedynie 318 studentów. Jednakże dzięki żmudnej kwerendzie udało się poszerzyć tą liczbę znacząco.

Autorka podkreśla również, że pierwotnym założeniem było „przygotowanie obszernego opracowania ukazującego znaczenie studiów oraz pobytów mieszkańców Rzeczypospolitej tj. Korony i Litwy na Uniwersytecie Padewskim od schyłku średniowiecza i w renesansie” (s. 13). Wyjaśniła także, dlaczego dotychczas nie udało się tego zrealizować i słusznie wykazała, jakie korzyści takie dzieło mogłoby dać.

W drugiej części recenzowanej książki znajduje się „niestety tylko pierwsza część – ułożonego alfabetycznie zestawienia osób – 484 pochodzących z terenów Korony i Litwy, które w XVI w. rozpoczęły studia w Uniwersytecie Padewskim” (s. 14). Podstawą źródłową niniejszego opracowania była czasochłonna kwerenda w *Archivio Antico dell'Università degli Studi di Padova*, ale też poszukiwania w archiwach polskich, w rozbudowanych wydawnictwach źródłowych i literaturze przedmiotu.

Czytelnik otrzymuje nie tylko alfabetyczne zestawienie studentów. Danuta Quirini-Popławska przygotowała bowiem w miarę możliwości materiałowych rozbudowane biogramy według ustalonego schematu. I tak mamy nazwisko i imię studenta, imię jego ojca, datę urodzin i zgonu, ścieżkę edukacyjną w kraju (Uniwersytet Krakowski), termin pobytu w Padwie i rodzaj ewentualnej aktywności, dzieje pobieranych nauk w innych ośrodkach akademickich w Europie oraz peregrynacje. W niektórych przypadkach mamy przedstawioną również historię życia po powrocie do Rzeczypospolitej, m. in. uzyskane godności duchowne czy świeckie (w życiu politycznym czy społecznym, osiągnięcia naukowe, w tym godności w Uniwersytecie czy nawet wykazy dzieł naukowych). Tak rozbudowane biogramy dotyczą wielu znanych i sławnych postaci żyjących w ówczesnej Rzeczypospolitej, np.: Jana Bonera (s. 40), Pawła Boyma (s. 82), Jana Karola Chodkiewicza (s. 52), Anselma Ephorinusa (s. 73–74), Mikołaja Firleja (s. 80), Stanisława Fogelwedera (s. 82–83), Wawrzyńca Gębickiego (s. 88), Piotra z Godziądza (s. 95–96), Wawrzyńca Goślickiego (s. 100–101), Jakuba Górskiego (s. 102–103), Stanisława Hozjusza (s. 116–117), Klemensa Janickiego (s. 124–125), Jana Kochanowskiego (s. 144–146),

Adama Konarskiego (s. 150–151), Mikołaja Kopernika (s. 154–155), Marcina Kromera (s. 167–168).

Autorka dodaje, że ze względów finansowych została zmuszona do ograniczenia przedstawienia bardziej rozbudowanych i szczegółowych odsyłaczy przy poszczególnych biogramach.

Podsumowując, recenzowana książka Danuty Quirini-Popławskiej wypełnia istotną lukę w dokumentacji obecności studentów z terenów Rzeczypospolitej w Uniwersytecie Padewskim, który był jednym z kluczowych ośrodków akademickich tego okresu. Umożliwia przeprowadzanie różnorodnych analiz, m.in. dotyczących tego, z jakich środowisk pochodzili studenci, w jakich okresach występował większy napływ i dlaczego, a dalej może się przyczynić do porównań: w jaki sposób edukacja w Uniwersytecie Padewskim, a szerzej edukacja zagraniczna, mogła oddziaływać na polską politykę, kulturę, kwestie religijne oraz, jak to może wpisywać się szerzej w europejskie procesy związane z recepcją humanizmu, a później reformacji czy kontrreformacji.

Należy ze smutkiem dodać, że tak ważna dla nauki praca, która daje ogromne możliwości badawcze i istotnie poszerza wiedzę w badaniach nad szeroko pojętą edukacją, nie znalazła finansowania publicznego i musiała zostać wydana na własny koszt Autorki. Mam ogromną nadzieję, że w niedalekiej przyszłości ukaże się druga część tego spisu, a praca ta będzie pomocą i inspiracją dla innych badaczy.